

ձուներ, դէպ ի լեռնոր ուստի կը յուսան
օգնութիւնս Գիշերաւաճ ժողովարանէ եր-
կիրնն այնքան հրապուրիչ և ներշնչից է
բարձրագոյն անմահունակ զաղափարնե-
րով, որքան յուզիչ և արտացոլիչ է
ռակէվար Ակնն տիեզերաց որ կապոյտ
կամարէն կախուած կը վառի անշէջ և
արծարծուն աստուածութեան փառաց տա-
նարի մէջ. արեւն իւր ամբողջութեամբ
կ'ամփոփէ յինքն յաւիտենականութեան
խորհուրդներն և երեւելի նկարագիր է
իմանալի փառաց Արարչին, յորմէ հրա-
պուրուած հայ հանճարն պիտի կերտէ
իւր երկնաման անդրանիկ խորանն, պիտի
վերցնէ արեւմտեան տափակ և անխմաստ

ծածըր և դնէ անոր տեղ հաշտութեան
ծիածանի աղեղն, ոչ Մասիսու սարերու
վրայ, այլ աւետարանական չորս սինե-
րու վրայ, նշանակ չորեքողման աշխար-
հի և կապէ սիրոյ պսակով իրարու հետ
անմեկնելի էկեղեցւոյ չորս թեւերն փրկ-
չական Նշանն, որոյ վրայ պիտի հանգչի
ամենապայծառ վայելչութեամբ գործիքն
աթոռն Աստուծոյ, և անոր հովանոյն տակ
պատուանդանի վրայ ծնւադիր հաւատա-
ցեալ Հայը պիտի ազօթէ բազկատարած
դէպ ի Արեւելք, դէպ ի յաւիտենական և
անեղական Լոյսն. Ex Oriente lux!.

Շարունակելի

Հ. Գ. ՆԱԶԱԳԵՏԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շար. տօմ Բազմավէպ 1930 էջ 106)

Ը. Հանգամանք ընտրելոյն. — Է. Կա-
թոլիկոսօրհնէից սահմանը՝ եպիսկոպոսաց
միջէն ընտրելու հայրապետը¹, մեռեալ տառ
մնաց: Եւ ինչպէս շարադրողէն յառաջ,
նաեւ յետոյ կը շարունակեն ընտրել բո-
լոր վիճակներէ: Եպիսկոպոսներէ, ինչպէս
Արիստակէս, Վրթանէս, Դանիէլ, Յուսիկ
Բ, Արարհամ Ա, Կոմիտաս, Ներսէս Գ,
և մեր հայրապետաց մեծագոյն մասը:
Երիցներէ, ինչպէս Փառէն, Սուրմակ,
Մեղրոս², Յովսէփ: Երբեմն ազդակի աշ-
խարհական զասէն. ինչպէս Լուսաւորիչ,
Յուսիկ Ա, Ներսէս, Չաքարիա Ա. Յաճախ
վանականներէ. զոր օրինակ Արիստակէս՝
որ անապատէն տարուեցաւ իբր Յովսա-
նորդ, և յաջորդեց Լուսաւորչին. Յովհան-
նէս Բ վանական թաթլոյ. Յովհաննէս

սրենական. Քրիստափոր Բ անապատա-
կան. Սողոմոն հայր Մաքենոցաց, Մաշ-
տոց՝ Սեւանայ, Անանիա Ա՝ Վարազայ,
Սարգիս Ա՝ Սեւանայ; Դէոսկորոս՝ Սա-
նահնի, և այլք: Յաճախ պատումն ալ կը
թոյլատրէ աշխարհէ հրաժարելոց եկեղե-
ցական կարգ առնուլ՝ երբ հարկ լինի.
«Եթէ ի կամաց վերակացուին և ի հա-
սարակաց կորստութեանն բռնադատեսցի,
կ'ըսէ, յեպիսկոպոսութիւն կամ յառաջ-
նորդութիւն այլոց և ի քահանայութիւն,
... հաւանեսցի»³: Իմանալոցայ այս կիտին
վրայ, որովհետեւ եպիսկոպոսօրհնէքը ճիշդ

1. Աստ՝ 112. — 2. Երէց մեռնաբերուած ս. Սահա-
կէն. հմտ. Կարեաթ խցիքներս, 280. — 3. Յեկոյս.
Վնիսիկ, 1898, 212.

հակառակը կը գրէ, հայրապետին բերանը զնեով։ «Տեսէք քննութեամբ, մի՛ ար- լիօք խոստացեալ է նախ ի կրօնաւորու- թիւն անապատական կենօք, կամ յայլ ինչ ուխտք. զի ծանր յանցանք է ձեռ- նադրել զայսպիսին»։ Եւ առ ընտրեալը. «Տես զի մի՛ լիցիս խոստացեալ ի կրօ- նաւորութիւն. զի պիղծ է թողուլն զիտոս- տումն քո և զալ յաստիճանս յայս (եպիս- կոպոսութեան), և ընդդէմ կարգաց եկե- ղեցւոյ՝»։ Կը համարեմ՝ թէ այս արգելքը ստեղծեց եպիսկոպոսորհնէից շարադրողը՝ Ն. Լամբրոնացին³, որ ի բնէ չհանդուրժող մ'էր վանականաց քահանայացման⁴. Թէ- պէտ գործնականին մէջ այդ արգելքը չը- յարգուեցաւ երբեք նաեւ զնոզէն վերջ։

2. Մեր Փգն ի սկզբան իւր առաջին առաքելոյն Լուսաւորչի տոհմին սեպհա- կանեց հայրապետական աթոռը՝ քրմական կամ դեւտական դրութեամբ, և այսպէս ալ մնաց՝ ցորչափ տեւեց անոր զարմը. և իրարու յաջորդեցին Գրիգոր, Արիստա- կէս, Վրթանէս, Յուսիկ, Ներսէս ու Սա- հակ։ Արիստակէս կ'անցնէ հօրը տեղ, «որպէս ըստ գրեցելոյն ի զէպ' թէ Փո- խանակ հարց եղիցին որդիք կալ իշխան Վրթանայ երկրի»։ Վրթանէս դեռ աշխար- հական, «խնդրէր յԱստուծոյ»... զի ի պտղոյ նորա կացցէ առաջի նորա ի պաշ- տօն տեսնէ՝։ Երեսիկ ակամայ ամուս- նացաւ, որպէս զի իւր զաւակունք «ի սպասաւորութիւն»... տեսնէ Աստուծոյ կացցեն», և յատկապէս ենէլին անոցմէ «հովիւքն գլխաւորք»։ Բայց որդիքն ան- արժան եղան. «և այլ ոչ ոք էր՝ որ զա- ունլուծիւն գլխաւորութեան քահանա- յապետութեանն»... յաջորդէր՝, մինչեւ հրատա իւր թոռներ Ներսէս, յորում փու- թիցցին Հայք «յայնմ զաւակի նորոգել զհոգեւոր նահապետութիւնն»։

Ամէն անգամ որ Լուսաւորչի զարմը

կ'ընդհատէր, անոնց տեղ հայրապետական աթոռը կը գրաւէր սերունդը Մանազկետի Աղբիւնանո եպիսկոպոսին, որ քրմորդի ու սան մ'եղած էր Գրիգորի, անոր առաջին ձեռնադրեալը, անոր տեղապահն՝ երբ կը քացակայէր, և ուղեկից առ Կոստանդիա- նոս այցելութեան ժամանակ⁵։ Որով Գրի- գորեանց անշրպետներն այս առանձնա- շնորհեալ եպիսկոպոսի ցեղէն լեցուցին սովորաբար, Շահակ, Յուսիկ, Զաւէն, Ասպուրակ¹⁰, և աւելի վերջ Մեխիտէ ու Մովսէս¹¹։ Գուցէ դիպուածի արդիւնք չէր՝ որ Գիւտին ալ յաջորդեց իւր եղբորորդին Յն. Մանդակունի¹²։

Նոյն դրութիւնը կար նաեւ եպիսկո- պոսութեան մէջ՝ երբ հնարաւոր էր, — թէպէտ Բ Առաքելական կանոնք կ'արգե- լուի զայն¹³. — և աւելի եւս ամուսնաւոր քահանայութեան մէջ¹⁴, որոց դիւրագոյն էր ապահովել ժառանգներ. այնպէս որ 692ին Տրուդիան ժողովը կը դատապարտէր՝ որ «ի Հայոց աշխարհին զայնուիկ միայն ընդունին ի կարգ ժառանգաւորաց՝ ոյք են ի քահանայական ազգէ» (կան. իր). ուր միայնը թիւրիմացութեան արդիւնք էր ան- շուշտ, սահակեան կանոններէն ալ յայտ- նի, որ կը վկայեն՝ թէ տոգտ ժառանգոր- դաց իրաւունքն «օտարազ պիտանեաց և զիտեաց» կու տային¹⁵։

Ժ դարէն դարձեալ կ'երեւի կաթողիկո- սութեան ժառանգականութիւնը. Ա թէո- դորոսի կը յաջորդէ եղբայրն Եղիշէ Ա¹⁶. Ետ Անանիայի կը նստին Վահան ու Ստեփա- նոս, և ապա Անանիայի քնորդին Խաչիկ Ա¹⁷. Ետ Սարգսի՝ Խաչկան եղբայրը (") Պետրոս Գետադարձ¹⁸, և ասոր՝ քնորդին Խաչիկ Բ¹⁹։ Կրնան այս ընտրութիւնք եւս դիպուածի վերաբերելի։ Եկաւ Պահլաւա- նեաց տոհմը, որոց այդ անունն ու ազ- զակցութիւնը Լուսաւորչի տան հետ՝ ա- ուղծուած մը կը մնայ թէ մեզ համար և

1. Գրէ. Բ. 1141 ևն. Ս. Վլդր. — 2. Բազմ. 1929, 395. — 3. Հմմտ. Մեծեք. պոքք. Վնեսիկի, 1847, 52 —58. — 4. Աղաթ. 642. — 5. Փաւս. 10. — 6. Նոյն՝ 11. — 7. Նոյն՝ 85. — 8. Նոյն՝ 68. — 9. Աղաթ. 630, 650. — 10. Փաւս. 45, 226, 268, 264. — 11. Փարպ.

339. — 12. Նոյն՝ 595. — 13. Մեծեք Թանգ. Ա. 135. — 14. Հմմտ. Կանոնք Սահակայ, Առիքեթ, Բ. 88, 89. — 15. Անդ.՝ 89. — 16. Ասորիկ՝ 157. — 17. Նոյն՝ 171. — 18. Զաւէ. Բ. 296. — 19. Ուսն. 152.

թէ Շնորհաւոյն ինքնին՝ Սակայն և այնպէս անոնք իբր այդպիսիք՝ պահանջող հանդիսացան հայրապետական աթոռոյն, և Գր. Մագիստրոսի որդին Վահրամը «հաստատեցին ի նախնական իւրեանց տիրական աթոռ, ըստ գրեցելուսն. փոխանակ հարց ըոց եղիցին որդիք քո. ոչ յաղագս ըստ մարմնոյ ընտանութեան միայն, այլ և ի Հոգւոյն ընտրութենէ նախ ազդեցեալ»։ Ուշագրաւ է նոյն Վահրամայ խնամքն ալ՝ իւր ըրող թոռները սընուցանել տալու, «լինել ժառանգ սրբոյ աթոռոյն, զի մի անպալազատ մնացի ի զարմէ նախնոյն իւրոյ սրբոյն Գրիգորի»։ Եւ այսպէս յաջորդական ընտրութեամբ կաթողիկոս նստան տոհմակցիները՝ Գր. Վկայասէր, Բարսեղ, Գրիգորիս, Ներսէս, Գր. Տղայ, ինչպէս տեսանք. և ասոնց ալ յաջորդեցին Գր. Քարապէտ ու Գր. Աղիւրատ նոյն զարմէն։ Այս դուրսեան զէմ կը բողոքէր Տարսնի լայնամիտ առաջնորդը, որ տեսաւ ազոցմէ հինգը, զրելով այսպէս. «Նախ զհայրապետութիւնն և ապա զամենայն եկեղեցիքս գրաւեցաք ընդ ժառանգութեամբ»։ Նոյն սովորոյթը կը տիրէր նաեւ Աղթամարայ աթոռին վրայ։ Իզելոյն տէրը պարոն Սեֆեղինն՝ իւր որդին Ստեփանոսը կաթողիկոս ձեռնադրել կու տայ. յետոյ ասոր յաջորդ կ'ընտրեն եղբորորդին Զաքարիա. և սա եւս իւր աթոռին ժառանգ կը ձեռնադրէ իւր եղբորորդին Դաւիթ¹։

3. Մեր եկեղեցական օրինաց մէջ ոչ մէկ որոշում կայ հայրապետութեան հըրաւիրելոց հասակին նկատմամբ, ուր գէթ եպիսկոպոսօրէնքը կը պահանջէ եպիսկոպոսն լինել «իւրեւ յիսնամենից», — թէպէտ կարգիդ շարադրողը Տարսնի եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ «քսան և երից ամաց»։ — և Սոյ 1246ի ժողովը կը սահմանէ եպիսկոպոսին «մի պակաս քան զե-

րեսուն ամս», և երիցուն՝ «քսան զքսան հինգ ամս»։ Օրինակներն հակառակ են կաթողիկոսութեան մասին, Լուսաւորչի թոռնը Գրիգորիս «հնգետասանամինից» կաթողիկոս կարգուեցաւ Վրաց ու Աղտաւնից²։ Ուսկից կրնանք գուշակել՝ թէ ինչ կ'իմանար Փաւստոս՝ որակելով զՅուսիկ «մանուկ» կամ «աւուրբք մանուկ» հօր աթոռն ելած պահուն³, փոքր վկայասէրը Գրիգորիս յիսուն երեք տարի հովուապետական ցուպը բռնած⁴, «նստաւ ի հայրապետական աթոռն» մինչ էր ի տղայութեան հասակին, վասն զի չեւ եւս լեալ էր սկիզբն մօրուացն», կը գրէ Մատթէոս⁵. և կիլիկեցւոց Տարեգիրը՝ թէ կաթողիկոս դրուեցաւ «ընդ դաստիարակու ծերոց, զի տղայ էր տօր և ոչ եւս ունէր մօրու»⁶։ Հ. Ալիշան անոր 18 տարի կու տայ⁷, Խակ հասակի մէջ ընտրուեցաւ նաև Գրիգոր Քարապէտ, ինչպէս կը գրէ Լամբրոնացին՝ թէ Լեւոնէ հրաւիրուեիւր է «ի մանուկ կաթողիկոսին ձեռնադրելն», և կը յիշէ «զմանկանն անհամեմարի գիր»⁸, որ կիրակոսէ եւս կը կոչուի «Գրիգորիս տղայն»⁹։ Հասակին վերագրելի է իւր եղբրական վախճանն ալ¹⁰. Այս տեսաւ ընտրութիւնք ընականապէս աթոռի ժառանգականութեան պտուղներն էին. Ասոր հակառակն ալ կայ երբեմն. ալեւորներ՝ որ տարածամ յաթոռ կ'ելնեն. Այսպիսի էր Սողոմոն, զոր երբ խրճէն կը տանէին հայրապետանոց, և ազնուականն. բէն ոմանք հարցուցին՝ թէ այդ հասակին ինչո՞ւ կ'երթար այն ծանր պաշտօնին, պատասխանեց. «Երթամ՝ զի զեղապաճոյճ նկարողաց սեւել զիս ընդ այլ հայրապետսն տամ յորմ եկեղեցւոյն»։ Արդաբեւ յաջորդ տարին կը վախճանի, և «կենդանագրի ի քաւաւանի սրբում»¹¹, հայրապետական եկեղեցւոյն մէջ՝ ուր կը նըկարուէին կաթողիկոսունք։

1. Հմմտ. Բաղք լափաւ, 540. — 2. Շնորհ. Նամակ. 9. — 3. Սեֆեղ, ԺԿ, 30. — 4. Սեֆ. պորթ. 554. — 5. Թով. Աթթ. 362, 363, 364, 366. — 6. Հայապատմ. 416. — 7. Կիրակ. 169. — 8. Փաւս. 10. — 9. Նոյն. 29, 30. — 10. Սեֆեղ, ԺԿ, 67. — 11. Ուս. 412. — 12. Գրչ. Բ. 1308 Ս. Ղլւր. — 13. Շնորհ. եւ պրթ. Իր. Վենետիկ, 1873, 53, 45. — 14. Գր. Տղայի Նմ. 224, 227. — 15. Կիրակ. 69. — 16. Սոս. 108. — 17. Գով. ԿԶԳ. 141.

4. ինչ վիճակէ և ինչ հասակէ ալ ընտրուէին Լուսաւորչի յաջորդները, Հայք անոնց մէջ կը փնդդէին միշտ բարոյական արժանաւորութիւնը. այսինքն բարեպաշտութիւն և գիտութիւն աստուածային օրինաց: Առաջինը գրեթէ միշտ անպակաս եղեր է մեր զարապետաց վրայ, մինչեւ այն շրջանը՝ զոր նկատեցինք ցարդ. երկրորդը՝ յաճախ փոքր և մերթ բարձր չափով փայլեր է անոնց լեզուին ու գրչին ներքեւ: Երկար կը լինէր՝ մեր հին մաստնագրութենէն անոնց շատերու մասին տրուած գովեստները մի առ մի կոչել հոս, երբեմն արդար, ու մերթ չափազանցուած: Բայց անկասկած հրաշալի դէմքեր եղան Ե. Գրիգոր և պայազատները, ընդհանրապէս ընդունա՞ լինելով յունական նուրբ դաստիարակութիւնը Հայաստանէն դուրս, բոլորն ալ աստուածաբեալ ու զարգացած մտքեր, մին հիմնող և միւսերն աներկիւղ ու պայքարող ախոյաններ ու նահատակներ քրիստոնէութեան ի Հայս: Անոցմէ վար չննացին նաեւ իրենց սոհմակիր համարուած Պահլավունիք, արեամբ ու մտօք ազնուական, լաւ կրթուած, հմուտ, կրօնական լայն տեսութեամբ ու բեղնաւոր գրչներով տարիւի եղան արօնց հետ մրցող ուրիշ հայրապետներ եւս, Գիւտ, Մանգակունին, Եզը, Ներսէս Շինող, Կոմիտաս, Օձնեցին, Զաքարիա Ա, Կոստան, դին Ա, Գր. Անաւարդեցին և այլք, որոց շատերն իրենց համբաւն արդարեցնող մաստնագրութիւն ալ թողուցին:

Սակայն զարտուղութիւնք եւս պակաս չեն. ինչպէս Զաւէն Արքիանոսեան, «այր չարաչար՝ խիստ և նախանձոտ», որ աշխարհականացուց հայ կղերը, զինուորական զգեստը հագնելով ինք և զգեցնելով անոր. և որոյ օրինակին հետեւեցան երկու յաջորդներն ալ՝ Շահակ և Ասպուրակ: Տխուր անուն և գործ մը թողուցին Մովսէս եղիվարդեցին և Արքահամ եւս, առաջինը հիմնելով հայկական հերձուածը, և երկրորդն ամբացնելով զայն, թաղեցնեան խնդրոյն պատճառաւ, զոր երկուքն ալ՝ գուրկ աստուածաբանական

հմտութենէ և յունարենի ծանօթութենէն՝ չէին հասկացած. հերձուած՝ որ բարոյական ու քաղաքական Պատուց և աղիտից ազդիւր մ'եղաւ ազգին՝ մեր ամբողջ անցեւոյն մէջ, հակառակ տմանց անոր վերադրած ցնորական նպատակաց ու բարեաց, և որոյ մասին ընդարձակօրէն խօսած եմ այլուր պատմական անհերքելի փաստերով:

5. Մեր ազգն իւր ընտրելոց վրայ ներքին արժանաւորութենէն զատ կը փնդդէր ու կ'ախորժէր տեսնել արտաքին վայելչութիւնն ալ, ինչ որ յատուկ է զարգացած ցեղերու: Եւ պատմութեան մէջ կան աղոր օրինակները, մեծ մասամբ անդուական տոհմէ ու փափկասուն կենցաղէ ընտրեալները, ինչպէս էին Գրիգորեանք ու Պահլավունիք: Ասպէս Ե. Յուսիկ կը նկարագրուի՝ «ստիճ առոյգ, և բարձր հասակաւ, գեղով երեսաց սքանչելի և չքնաղ»։ Իւր թոռնը Ներսէս՝ հոգեկան բարձր յատկութեանց հետ՝ կը փայլէր նոյնպէս «ցանկալի գեղով իւրով, երկայն հասակաւ, և չքնաղատես հերոք վարսից իւրոց. և տենչալի ցանկալի և զարմանալի և ահազին ամենայն նայեցող տեսողաց»։ Այնպէս որ «ոչ գտանէլ ուրեք նման նմա գեղեցկութեանն ի վերայ երեսաց երկրի»։ Եւ երբ հայրապետութեան առթիւ՝ զինք ընտրող ժողովոյն առջեւ վարսերը կը վիրային ըստ սովորութեան, «առ յոյժ գեղեցկութեանն բազումք յարտասուծ հարան՝ որք լուան ևամ տեսին» անոր զլիւնք և անձին այդ անշքացումը։ Յովհանն իմաստասէր երբ գնաւ ելաւ Եւփրատի տակ առջեւ, իւր բնատուր գեղեցկութեան հետ խառնած արուեստականն ալ՝ զոր ժամանակի քաղաքականութիւնը կը պահանջէր Եւփրատի արարացին տեսաւ զգաւարտահասակ դիտակն իւր՝ եւս առաւել փայլուն և պաշտօնաւոր գեղատուր պրճնաւորեալ, — որոց ներքեւ սակայն ծածկուած էր մարմինը խայթող խարազը, —

1. Փաւս. 263-64. — 2. Կարեառ խնդրեք, 349-95, 403-16 ևն. — 3. Փաւս. 90. — 4. Նոյն՝ 68, 69, 70.

և զաղէրեկ ծաղկեալ մօրուան ոսկեփունջ կազմեալ» ոսկի փողով, «որ իջանէր մինչեւ ցգրապանս զգետուտ նորայ», հիացաւ մնաց ու մեծարեց զայն շքով»։

Հոնի նստող Սարգիս կաթողիկոսի մասին կը կարգանք՝ թէ էր նոյնպէս «այր սուրբ և հրաշափառ տեսլեամբ»։ Հրապուրիչ էր Շնորհալոյն եղբայրը Գրիգորիս, «բարձրահասակ և զեղեցկատեսիլ և բարուքն խոնարհ»։ Եւ երբ Լատինաց հրաւիրով յԵրուսաղէմ գնաց անոնց ժողովին, պատկասանք մ'ազդեց անոնց վերայ, որ «բոստ վայելչագրեաց և պատշաճագեղ տեսիլ մարմնոյն՝ ծանեան և զհոգւոյն զեղեցկութիւն», կ'ըսէ Սամ. Անեցիին՝ Ուրիշ վեհապետին մ'ունէր Գրիգոր Տղայ, «այր սկայաճէւ և անարկու տեսլեամբ, զուարթերես և առատասիրտ, լի իմաստութեամբ և գիտութեամբ և աստուածային շնորհօք, հանճարեղ և իմասուն և ի խօսս և ի դարձուածս բանից»։ 1174 ի յիշատակագիր մ'ալ կը յիշէ անոր «զլաւութիւն բարուց և զկորովութիւն մտաց... մանաւանդ զզեղեցկագունութիւն կերպարանին բնաւին մարմնոյն»։ Եւ անոր անունն ճշնդ ոլորտս տեղեկեաց հռչակեալ եղեւ. մինչ զի այլասեղ հեռաբռնակքն ընթացեալ մեծապարգև ընթալիւք ի տեսիլն չքնաղ և զարմանալի, Խր տեւածանէրն՝ պշնոյր և երթեալ համբաւէր,

և որ լսէրն՝ բորբոքէր առաւել»։ Անոր յաջորդը Գր. Գարազէժ՝ իւր մատաղութեան մէջ էր նոյնպէս «հասակաւ գեղեցիկ և բարիք տեսանելով»։ Կ'ըսէ պատմիչը՝ Եւ բոլոր նկարագրութեանց մէջ կը շեշտուի հասակին բարձրութիւնը, որ անտրական կաթողիկոսաց վրայ կը մեղմէր չափով մը տարիներու թերութեան անախորժ ազդեցութիւնը։

Այդ արտաքին գեղը հաճելի՝ բայց անհրաժեշտ էր անշուշտ. բարոյական մեծագոյն արժանիքն անտեսել կու տար երբեմն առերեւոյթ անշքութիւնն իսկ։ Սոցումոն ծերութեան հետ նաեւ «յանհնարին ճշնողական վարուց յոյժ անաւագեալ» էր՝ երբ հայրապետութեան տարուեցաւ։ Եւ Շնորհալին իւր երկարակեաց հարազատին հետ՝ որոյ գեղով ալ թերեւ զարդարուած էր՝ տարիներու ծանրութեան տակ ընկճուած, հիւժած, և «ոչինչ նուազ և մեք նովին տկարութեամբ զգածեալ եմք», կ'ըսէր՝ անոր յաջորդելու պահունք. այնպէս որ հազիւ եօթ տարի հովուեց ու վախճանեցաւ։

(Շարունակելի)

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

1. Յ. Կթդ. 129-81. — 2. Ուս. 258. — 3. Նոյն. 412. — 4. Եւրոպ. եւ պրոպ. 157. — 5. Տարեգրք Արիթ. Երբ. — 6. Հաւաք. յոյր. — 7. Կերակ. 69. — 8. Յ. Կթդ. 141. — 9. Եւրոպ. Նամակ. 13.

Մ Ա Յ Ի Մ Ն Ի Ա Ո Ի Փ Ա Յ

Գարնան արեւն, թարմ թարմ սիւքերէն
Հոգիս կը հրճուի, կը լնայ խանդով,
Խոհեր անհամար կարծես թէ կ'առնեն,
Կը թռին հետեւ, ազատ անվրդով...

Կը թռին այնպէ՛ս զուարթ երգեցիկ.
Կ'երթան, կը գտնեն ներշնչութեան
Ակունքը տրտում, ու մէկիկ մէկիկ
Կհանքի կը բերեն ապուրեակն անյոյս...

Կը բերեն... ծաղկուն մարմանդին վրայ,
Ու գաղջ բոյրերով մեղմիւ կը լըւան
Երախտը թաքուն վիշտերու անձայն

Ինձ կու տան կազդոյր. նոր յոգեր՝ ընծայ,
Ու նուրբ սարսուռներ. Սաղարթներուն վրայ
Երգիւթներ կ'երգեն. «Մայիսն է կու գայ...»

1980

Ք. ԱՋԱՏՈՒՆԻ